

Hieman *ri*-johdannaisista.

Prof. J. J. MIKKOLA käsittelee edellä, ss. 201—3, suomen *ari*-, *äri*-loppuisia paikannimiä ja lausuu lopuksi: »Kun ajattelee rinnakkain olevia *Koli* : *Kolari*, *Sanki* : *Sankari*, niin heikkenee usko tohtori T. E. Uotilan väitteeseen, että suomen *-ari* aina olisi vierasta perua. *Ilmari* saanee kun-

non suomalaisena jäädä kunniaansa.» Prof. Mikkola on käsittänyt väärin minua: kirjoituksessani ims. *ri* johtimesta, Vir. 1942 277—84, en ole väittänyt, että suomen *ari* »aina olisi vierasta perua». S. 283 sanon: »Käsitys, että ims. *-ri*-johdannaisten pääosa perustuu msk. lainaan, voisi ehkä kumoutua, jos ims. olentoa ilmaiseksivalle johtimelle saatettaisiin kaukaisemmista sukukielistä osoittaa vastine.» Tästä ilmenee, että mielestäni *ri*-johdannaisten pääosa perustuu lainaan, eivät kaikki. *Ilmari* sanaa käsittelen (sam. siv.) omaperäisenä johdannaisena, jota vastaa votj. *inmar* 'jumala; taivas'. S. 284 lausun: »Kaukaisemmista sukukielistä emme siis ole löytäneet johdinta, jonka perusteella ims. olennon-, tekijän- ja tekimennimien *-ri* johdinta voisi pitää varmasti kantasuomen takaiselta ajalta periytyvänä. Suom. *Ilmari* sanassa on tosin vanha johdin (*r + i*?), mutta se on todennäköisesti pidettävä erillään. Tänne eivät ilmeisesti kuulu myöskään eräät muut *-ri*-loppuiset sanat...» Tämän käsitykseni mukaan on siis olemassa eri alkuperää olevia *ri* johtimia. Kirjoituksessani tarkastelin olennon-, tekijän- ja tekimennimien *ri* johtopäätettä.

Jonkin huomautuksen haluaisin vielä esittää. Ajatus, että po. johdin perustuu lainaan (lainasanoihin), ei ole alkuaan minun. Sen ovat esittäneet mm. AHLQVIST, FRIIS ja THOMSEN. HAKULINEN SKRKK I § 53: 46, 55: 26 arvelee, että suomen *ri* on luultavasti eri tapauksissa eri alkuperää, mutta hänkin olettaa deverbaalien (ainakin ammattilaisen, tekijän ja olennon nimien) syntyyn enimmäkseen vaikuttaneen *ri*-loppuisten germ. lainasanain mallin ja denominaalien syntyyn germ., baltt. ja slaav. lainasanain. Osittain hän arvelee denom. johtimen aineksien olevan omaperäisiä (*r* tai *ra + i*) ja deverb. johtimen voivan olla denom. »homonyyminsa ja synonyyminsa analogiaa». Tätä lukiessani kaipasin huomautusta, että *Ilmari* sanaa vastaa votj. *inmar*, ja muistin, että PAASONEN SUST 22 44 ja alav. on yhdistänyt md. *suska'r* 'Beisser' sanan lopun sm. *ri* johtimeen ja että SETÄLÄ SUSA 43 11 on selittänyt unk. *magyar* sanassa olevan saman johtimen kuin *Ilmari* sanassa. Olin silloin siinä käsityksessä, että ims. *ri*-loppuisissa sanoissa, myös olennon- ja tekijännimissä, voisi olla paljonkin omaperäisellä *ri* johtimella muodostettuja sanoja, koska tämä muotoainees näytti olevan peräisin kantasuomea vanhemmasta kielestä. Ryhdyin senvuoksi tarkastelemaan kysymystä, mutta tulin siihen tulokseen, jonka jo edellä mainitsin. *Ilmari* sanan *ri* on tietysti sama kuin votj. *inmar* sanan *r*, ja taivaanjumalan merkitys on todennäköisesti peräisin suom.-perm. ajalta. »Mutta silti ei ole sanottu, että tässä olisi vanha olentoa ilmaiseva johdin. Voimme panna ensiksikin merkille, että syrj. *jen*, alkuaan 'ilma, taivas', on tullut merkitsemään jumalaa ja että votj. *inmar* sanalla on myös merkitys 'taivas'. Votj. *inmar*, suom. *Ilmari* lienevätkin merkin-

neet alkuaan ilmaan kuuluvaa, taivasta, myöhemmin 'taivaista' l. taivaanjumalaa. Johdin *-r*, *-ri* on siis ehkä ilmaissut vain johonkin kuuluvaisuutta.» Tässä olisin voinut viitata myös *jumala* sanaan, jonka johdin *la* ei yleensä ilmaise olentoa. Pidän edelleenkin luultavana, että ims. *ri*-johtimisten olennon-, tekijän- ja tekimennimien synnyssä on germ. vaikutuksella osuutensa, ehkä huomattavakin. Mutta mahdollisuus, että joukossa on myös omapohjaiseen kehitykseen perustuvia, on kyllä otettava huomioon. Että kantasuomessa on ollut omaperäinen *ri* johdin, sitä ei voida epäillä; siitähän on ainakin *Ilmari* varmana todistuksena. Tämän sanan olennon merkitys tosin selittyy mytologisesti (samoin kuin *jumala* sanan). Mutta voidaan ajatella, että omaperäiset *ri*-johdannaiset, joissa *ri* on alkuaan ilmaissut vain yhteenkuuluvaisuutta, ovat joistakin yhteyksistä saaneet muutenkin olennon merkityksen. Ehkä kaukaisemmista sukukielistä tulee vielä esille ainesta, joka valaisee kysymystä. Suomen paikannimet, joiden merkitystä ja ikää emme yleensä tunne, eivät tässä paljon auttane.

Mitä tulee johtimen lainaamiseen yleensä, niin sellaista on tapahtunut lainasanain välityksellä; mutta myös kaksikieliset henkilöt ovat voineet vaikuttaa johtimen siirtymiseen kielestä toiseen. Erikoisesti olennon- ja tekijännimien johdin näyttää olleen herkkä lainautumaan. Esim. msk. *ari* (jne. eri germ. kielissä) käsitetään saaduksi lat. *arius* suffiksista. Kirjoituksessani (s. 283) oletin, että md. *ar* (esim. *suska'r* 'Beisser') perustuu venäjän (venäl. lainasanain) vaikutukseen. Venäläisperäinen johdin tavaataan esim. sm. *viuluniekka*, *partaniekka*, *älyniekka*, karj. (Gen. s. 189) *elońiekka* (= *pohatta*), *kodńńiekka* 'kotimies', *kümmenńiekka* 'kymmenysmies', aun. (Gen. s. 146) *jalguńiekku* 'jalkamies', *veärüńiekku* 'syyllinen' jne. sanoissa. Sama johdin on myös syrj. (Wichm.) *juerńik* 'Klätcher' sanassa (*juer* 'Nachricht'). Venäjästä on peräisin edelleen syrj. (Wichm.) *nıršńik* 'Führer' sanan johdin (*nır* 'Nase'). Niinikään syrj. (Wichm.) *vińsko-dorńsi* 'die Kirchdörfler' sanan loppu-*ńsi* (*vińsko-dor* 'Kirchdorf'; ks. Vir. 1936 204 alav. 2). Votj. *vuzńsi* 'Kaufmann' (*vuz* 'Ware; Handel') sanan johdin on taas tataarilaisperäinen (ks. FUF 21 78).¹

T. E. Uotila.

¹ Unk. *ar*, *er* johdin, esim. *búvár* 'sukeltaja', *vezér* 'johtaja', sen sijaan on ehkä omaperäinen (ks. MELICH MNy 28 11—22).